

Briuselis, 2025 m. rugsėjo 24 d.
(OR. en)

13152/25

AG 141	COMPET 911
INST 261	CULT HERIT 16
SOC 622	EMPL 410
COH 176	STATIS 65
SUSTDEV 70	PTOM 15
ECOFIN 1234	FREMP 247
BUDGET 24	GENDER 175
DEVGEN 157	ANTIDISCRIM 84

PRIDEDAMAS PRANEŠIMAS

nuo:	Europos Komisijos generalinės sekretorės, kurios vardu pasirašo direktorė Martine DEPREZ
gavimo data:	2025 m. rugsėjo 5 d.
kam:	Europos Sąjungos Tarybos generalinei sekretorei Thérèse BLANCHET
Komisijos dok. Nr.:	C(2025) 6015 final
Dalykas:	KOMISIJOS KOMUNIKATAS dėl Europos piliečių iniciatyvos „Sanglaudos politika, skirta regionų lygiateisiškumui ir regionų kultūrai išsaugoti“

Delegacijoms pridedamas dokumentas C(2025) 6015 final.

Priedama: C(2025) 6015 final

Briuselis, 2025 09 03
C(2025) 6015 final

KOMISIJOS KOMUNIKATAS

dėl Europos piliečių iniciatyvos „Sanglaudos politika, skirta regionų lygiateisiškumui ir regionų kultūrai išsaugoti“

1. ĮVADAS. PILIEČIŲ INICIATYVA

Europos Sąjungos sutarties (toliau – ES sutartis) 11 straipsnio 4 dalyje numatyta Europos piliečių iniciatyva (EPI) ES piliečiams suteikiama galimybė paraginti Europos Komisiją pateikti pasiūlymą dėl Sąjungos teisės akto, siekiant įgyvendinti ES sutartis. Norėdami tai padaryti, jie turi surinkti bent milijono ES piliečių parašus ir pasiekti reikalaujamas mažiausias ribas bent septyniose valstybėse narėse. Išsamios EPI taisyklės nustatomos Reglamente (ES) 2019/788¹ (toliau – EPI reglamentas).

„Sanglaudos politika, skirta regionų lygiateisiškumui ir regionų kultūrai išsaugoti“ yra vienuoliktąjį Komisijai nagrinėti pateikta EPI², atitinkanti ES sutartyje ir EPI reglamente nustatytas ribas. Tai taip pat yra pirmoji sėkminga iniciatyva, kurią Komisija nagrinės pagal savo 2024–2029 m. įgaliojimus.

Organizatoriai savo tikslus apibūdina taip:

ES sanglaudos politikoje ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas regionams, kurie dėl jiems būdingų nacionalinių, etninių, kultūrinių, religinių ar kalbinių ypatybių skiriasi nuo gretimų regionų.

Kalbant apie tokius regionus, aprėpiančius geografines vietas, kuriose nėra administracinę kompetenciją turinčių struktūrų, reikia užkirsti kelią jų ekonominiam atsilikimui, užtikrinti tvarų vystymąsi ir išlaikyti ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos sąlygas taip, kad dėl to nepakistų šių regionų ypatybės. Todėl šiems regionams turi būti suteiktos lygios galimybės naudotis įvairiais ES fondais ir užtikrintas jų ypatybių išsaugojimas, taip pat tinkama ekonominė plėtra tam, kad ES vystymasis būtų tvarus ir būtų išsaugota jos kultūrų įvairovė.

Prie registracijos prašymo pridėtame priede organizatoriai pateikė keletą pasiūlymų, kaip pasiekti EPI tikslus:

1. ES teisės akte apibrėžti sąvoką „tautinės ar etninės mažumos gyvenami regionai“ arba tiesiog „tautiniai regionai“, t. y. „regionai, kurie dėl jiems būdingų nacionalinių, etninių, kultūrinių, religinių ar kalbinių ypatybių skiriasi nuo gretimų regionų“;
2. be tautinių regionų sąvokos apibrėžties, Komisijos rengiamame teisės akte taip pat turi būti aiškiai nurodyti šie regionai, atsižvelgiant į išvardytuose tarptautiniuose dokumentuose³ nustatytus kriterijus ir susijusių bendruomenių valią;
3. išplėsti Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 174 straipsnyje nurodytų nepalankiausias sąlygas turinčių regionų sąrašą, įtraukiant naujas kategorijas, pavyzdžiui, regionus,

¹ 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/788 dėl Europos piliečių iniciatyvos (OL L 130, 2019 5 17, p. 55–81, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2019/788/oj>).

² https://citizens-initiative.europa.eu/initiatives/details/2019/000007_lt.

³ Išvardyti šie dokumentai: Europos Tarybos rekomendacija Nr. 1811/2007 dėl regionalizavimo Europoje; Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija; Europos Tarybos rekomendacija Nr. 1201/1993; Europos regioninių arba mažumų kalbų chartija; Europos Tarybos rekomendacija Nr. 1334/2003; valstybėms narėms bendros konstitucinės tradicijos; Europos Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo praktika; ES sutarties 3 straipsnis; SESV 167 straipsnis.

pasižyminčius aiškiomis nacionalinėmis, kalbinėmis ir kultūrinėmis ypatybėmis, t. y. tautinės ar etninės mažumos gyvenamus regionus;

4. užtikrinti, kad Sąjungos fondų lėšos nebūtų naudojamos taip, kad būtų pakeista tautinių regionų etninė sudėtis, regioninė tapatybė ar kultūros paveldas. Tai reiškia, be kita ko, užkirsti kelią Sąjungos fondų lėšų naudojimui užimtumo politikai remti, taip skatinant skirtingos kultūrinės ar kalbinės kilmės darbo jėgos ilgalaikį gyvenimą šalyje;
5. sudarant bendrą teritorinių statistinių vienetų klasifikatorių (NUTS), atsižvelgti į kalbines, etnines ir kultūrines sienas. Organizatorių grupė siūlo, kad šios sienos atspindėtų autochtoninių bendruomenių valią, išreikštą vietos referendume prieš nustatant regionų ribas;
6. užtikrinti, kad valstybės narės laikytųsi savo tarptautinių įsipareigojimų dėl tautinių mažumų. Organizatoriai mano, kad šių įsipareigojimų nesilaikymas būtų Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnyje išvardytų vertybių pažeidimas, dėl kurio galėtų būti pradėta 7 straipsnyje numatyta pažeidimo nagrinėjimo procedūra.

2013 m. birželio 18 d. organizatoriai paprašė Komisijos užregistruoti šią iniciatyvą. Iš pradžių Komisija atsisakė užregistruoti siūlomą EPI⁴ ir pareiškė, kad jos dalykas akivaizdžiai nepatenka į Komisijos įgaliojimus pateikti pasiūlymą dėl Sąjungos teisės akto siekiant įgyvendinti Sutartis. Tačiau, atsižvelgdama į Teisingumo Teismo sprendimą byloje C-420/16 P⁵, Komisija 2019 m. gegužės 7 d. užregistravo iniciatyvą, nors ir kvalifikuotai. Sprendimo dėl registracijos⁶ 1 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad pritarimo piliečių iniciatyvai pareiškimai galėtų būti renkami tik „remiantis tuo, kad ja siūloma Komisijai pateikti pasiūlymų dėl teisės aktų, kuriais nustatomi struktūrinių fondų uždaviniai, prioritetiniai tikslai ir sąranga, jei finansuotinais veiksmais stiprinama Sąjungos ekonominė, socialinė ir teritorinė sanglauda“.

Be to, sprendimo dėl registracijos 5 konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad, „remiantis Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 177 straipsniu, gali būti priimami Sutartims įgyvendinti reikalingi Sąjungos teisės aktai, kuriais nustatomi struktūrinių fondų uždaviniai, prioritetiniai tikslai ir sąranga, galinti apimti ir fondų grupavimą“.

Atitinkamai Komisija šią EPI nagrinėja remdamasi tik registruotu turiniu, o ne iniciatyvos organizatorių grupės nustatytais bendrais tikslais. EPI kvalifikuota registracija buvo patvirtinta Bendrojo Teismo⁷ ir Teisingumo Teismo⁸ sprendimais.

⁴ Komisijos sprendimas C(2013) 4975, 2013 m. liepos 25 d.

⁵ 2019 m. kovo 7 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Balázs-Árpád Izsák ir Attila Dabis / Europos Komisija*, byla C-420/16 P, ECLI:EU:C:2019:177. Organizatoriai, remiami Vengrijos, kreipėsi į Bendrąjį Teismą, prašydami panaikinti Komisijos sprendimą neregistruoti EPI (byla T-529/13). Bendrasis Teismas prašymą atmetė. Tada organizatoriai apskundė sprendimą Teisingumo Teismui (byla C-420/16 P), kuris panaikino Bendrojo Teismo sprendimą byloje T-529/13 ir Komisijos sprendimą C(2013) 4975.

⁶ 2019 m. balandžio 30 d. Komisijos sprendimas (ES) 2019/721 dėl pasiūlytos piliečių iniciatyvos „Sanglaudos politika, skirta regionų lygiateisiškumui ir regionų kultūrai išsaugoti“ (pranešta dokumentu Nr. C(2019) 3304), ELI: <http://data.europa.eu/eli/dec/2019/721/oj>.

⁷ 2021 m. lapkričio 10 d. Bendrojo Teismo sprendimas *Rumunija / Komisija*, byla T-495/19, ECLI:EU:T:2021:781.

⁸ 2024 m. vasario 22 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Rumunija / Europos Komisija, Vengrija*, byla C-54/22 P, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2024/2387/oj>.

2025 m. kovo 4 d., po to, kai 2022 m. valstybių narių institucijos baigė tikrinti pritarimo pareiškimus, organizatoriai oficialiai pateikė EPI Komisijai⁹. Tą pačią dieną Komisija EPI registre paskelbė atitinkamą pranešimą, kuriuo patvirtinamas iniciatyvos galiojimas. Jie išsamiau paaiškino iniciatyvos tikslus 2025 m. kovo 25 d. susitikime su Komisija ir po šio susitikimo pateiktame rašytiniame pareiškime, taip pat 2025 m. birželio 25 d. Europos Parlamento surengtame viešajame klausyme. Be to, 2025 m. liepos 10 d. Europos Parlamente vyko plenarinė diskusija dėl EPI.

Šiame komunikate pateikiama Komisijos analizė ir išvados dėl šios iniciatyvos, taip pat nurodyti veiksmai, kurių Komisija ketina imtis šios iniciatyvos atžvilgiu, vadovaudamasi EPI reglamento 15 straipsnio 2 dalimi.

2. APLINKYBĖS

2.1. Esama teisinė sistema

ES sanglaudos politika

Sanglaudos politika, kuriai 2021–2027 m. programavimo laikotarpiu skirtas 392 mlrd. EUR bendras biudžetas, yra pagrindinė Europos Sąjungos investicijų politika, kuria siekiama įgyvendinti Sutartyje numatytą tikslą stiprinti ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą.

Pagal SESV 174 straipsnį, siekdama stiprinti ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą, Sąjunga įsipareigoja „mažinti regionų plėtros lygio skirtumus ir nepalankiausias sąlygas turinčių regionų atsilikimą“, o ypatingas dėmesys turi būti skiriamas „kaimo vietovėms, pramonės pereinamojo laikotarpio vietovėms bei didelių ir nuolatinių gamtinių arba demografinių trūkumų turinčioms vietovėms, pavyzdžiui, labai retai apgyvendintiems toliausiai į šiaurę esantiems regionams bei salų, pasienio ir kalnuotoms vietovėms“.

Sanglaudos politika naudinga visiems ES regionams, jos tikslas – skatinti darbo vietų kūrimą, didinti įmonių konkurencingumą, skatinti ekonomikos augimą ir tvarų vystymąsi bei gerinti ES piliečių gyvenimo kokybę.

Ji įgyvendinama pasitelkiant keturis specialius 2021–2027 m. programavimo laikotarpio fondus: Europos regioninės plėtros fondą (ERPF), skirtą investicijoms į visų ES regionų socialinę ir ekonominę plėtrą; Sanglaudos fondą, skirtą investicijoms į aplinką ir transportą mažiau klestinčiose ES šalyse; „Europos socialinį fondą +“ (ESF+), skirtą darbo vietoms remti ir teisingai bei socialiai įtraukiai visuomenei ES šalyse kurti; Teisingos pertvarkos fondą (TPF), skirtą remti regionus, kuriuos labiausiai paveikė perėjimas prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos.

⁹ Ši EPI buvo užregistruota pagal 2011 m. vasario 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (ES) Nr. 211/2011 dėl piliečių iniciatyvos, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2011/211/2020-01-01> (pirmasis EPI reglamentas). Pirmajame EPI reglamente nebuvo nustatytas terminas, per kurį organizatoriai turėjo pateikti Komisijai nagrinėti galiojančią iniciatyvą.

Teritorinis aspektas

Sanglaudos politikoje akcentuojamas teritorinis aspektas. Didžioji dalis sanglaudos politikos finansavimo skiriama mažiau išsivysčiusioms šalims ir regionams, siekiant padėti jiems augti ir pasivyti labiau išsivysčiusius regionus. Siekiant sumažinti vis dar esančius ekonominius, socialinius ir teritorinius skirtumus, ES padeda visiems piliečiams, neatsižvelgiant į jų gyvenamąją vietą, kartu didindama Sąjungos augimo potencialą.

Pagal sanglaudos politiką taip pat numatoma speciali pagalba arba investavimo priemonės teritorijoms, kuriose reikia spręsti konkrečias problemas. Tai naudinga: pasienio regionams ir teritorijoms, dalyvaujantiems tarpvalstybiniame bendradarbiavime; miesto vietovėms; atokioms, kalnuotoms, salų ir retai apgyvendintoms vietovėms; atokiausiems regionams.

Atokiausiems regionams taikomos specialios priemonės ir skiriamas papildomas finansavimas, kad būtų atsižvelgta į jų struktūrinę socialinę ir ekonominę padėtį ir kartu kompensuojami nuolatiniai apribojimai, susiję su SESV 349 straipsnyje nurodytais veiksniais. Labiausiai į šiaurę nutolusiems retai apgyvendintiems regionams taikomos specialios priemonės ir skiriamas papildomas finansavimas, kad būtų kompensuojami dideli gamtiniai arba demografiniai trūkumai, nurodyti 1994 m. Stojimo akto Protokolo Nr. 6 2 straipsnyje.

Tačiau sanglaudos politika nėra susijusi vien tik su teritorine parama. Ji daro didelį poveikį daugelyje sričių. Jos investicijomis padedama siekti daugelio ES politikos tikslų, jomis taip pat papildomos kitos ES politikos sritys ir fondai, kuriais, pavyzdžiui, sprendžiami švietimo, užimtumo, energetikos, aplinkos apsaugos, bendrosios rinkos, mokslinių tyrimų ir inovacijų klausimai.

Horizontaliųjų principų laikymasis

Sanglaudos politika turi būti įgyvendinama visapusiškai laikantis ES sutartyse nustatytų horizontaliųjų principų, būtent:

- ES sutarties 2 straipsnio, kuriuo nustatomos pagrindinės vertybės, kuriomis grindžiama ES, įskaitant pagarbą žmogaus orumui, laisvę, demokratiją, lygybę, teisinę valstybę ir pagarbą žmogaus teisėms. Jame pabrėžiama, kad šios vertybės yra bendros visoms valstybėms narėms, gyvenančioms visuomenėje, kurioje vyrauja pliuralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas, solidarumas ir lyčių lygybė;
- ES sutarties 3 straipsnio, kuriuo apibrėžiami bendri ES tikslai, įskaitant tvarų vystymąsi, socialinę sanglaudą ir solidarumą;
- ES sutarties 5 straipsnio, kuriuo nustatomi subsidarumo ir proporcingumo principai, kuriais užtikrinama, kad sprendimai būtų priimami kuo labiau juos priartinant prie ES piliečių;
- SESV 10 straipsnio, kuriuo ES įpareigojama kovoti su diskriminacija ir skatinti lygybę visose savo politikos srityse.

Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (toliau – Pagrindinių teisių chartija) nustatomos teisės, laisvės ir principai, pagal kuriuos orientuojama Europos Sąjungos politika ir veiksmai. Ji yra privaloma ES institucijoms ir valstybėms narėms tik tais atvejais, kai šios įgyvendina ES

teisę¹⁰. Pagal Pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnį aiškiai draudžiama diskriminacija bet kokių pagrindų, įskaitant lytį, rasę, odos spalvą, etninę ar socialinę kilmę, genetinius požymius, kalbą, religiją ar tikėjimą, politines ar kitokias pažiūras, priklausymą tautinei mažumai, turtą, gimimą, negalią, amžių arba seksualinę orientaciją, taip pat diskriminaciją dėl pilietybės ES teisės taikymo srityje.

Sanglaudos politikos teisinės sistemos pokyčiai

Nuo tada, kai 2013 m. birželio 18 d. buvo pateiktas prašymas užregistruoti siūlomą EPI, teisinė sistema, kuria reglamentuojama sanglaudos politika, labai pasikeitė. Dėl šių pokyčių buvo gerokai sustiprintos prievolės laikytis horizontaliųjų principų, sustiprintas įsipareigojimas užtikrinti Pagrindinių teisių chartijos laikymąsi ir pagerintas piliečių dalyvavimas.

Pagrindiniai pokyčiai, įgyvendinti 2014–2020 m. ir 2021–2027 m. programavimo laikotarpiais, be kita ko, yra:

- geresnis horizontaliųjų principų, įskaitant kovą su diskriminacija, laikymasis. Komisijai ir valstybėms narėms buvo nustatyti aiškūs reikalavimai imtis tinkamų priemonių, kad rengiant ir įgyvendinant programas būtų užkirstas kelias diskriminacijai (Reglamento (ES) Nr. 1303/2013¹¹ 7 straipsnis, 9 straipsnio 9 punktą, 15 straipsnio 2 dalies iii punktą, 96 straipsnio 4 dalies a punktą, 96 straipsnio 7 dalies b punktą ir 125 straipsnio 3 dalies a punktą, taip pat į to paties reglamento XI priedo II dalį įtraukta bendra *ex ante* sąlyga dėl kovos su diskriminacija ir Reglamento (ES) 2021/1060¹² 9 straipsnio 3 dalis, 22 straipsnio 3 dalies d punkto iv papunktis ir 73 straipsnio 1 dalis);
- tvirtesnės apsaugos priemonės, kuriomis užtikrinamas Pagrindinių teisių chartijos laikymasis. 2021–2027 m. programavimo laikotarpiui būdingos tvirtesnės apsaugos priemonės, kuriomis užtikrinama pagarba pagrindinėms teisėms ir Pagrindinių teisių chartijos laikymasis, kaip matyti iš Reglamento (ES) 2021/1060 III priede nustatytų horizontaliųjų reikiamų sąlygų, įskaitant horizontaliąją reikiamą sąlygą „Veiksmingas Pagrindinių teisių chartijos taikymas ir įgyvendinimas“ kartu su jos įvykdymo stebėsenos mechanizmu, kaip nurodyta to paties reglamento 15 straipsnyje;
- geresnis piliečių dalyvavimas. Dėl kelių pokyčių, įskaitant tvarkos, kuria užtikrinamas veiksmingas su fondais susijusių skundų nagrinėjimas, nustatymą (Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 74 straipsnio 3 dalis ir Reglamento (ES) 2021/1060 69 straipsnio 7 dalis),

¹⁰ Pagrindinių teisių chartijos 51 straipsnis.

¹¹ 2013 m. gruodžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 1303/2013, kuriuo nustatomos Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui, Europos žemės ūkio fondui kaimo plėtrai ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui bendros nuostatos ir Europos regioninės plėtros fondui, Europos socialiniam fondui, Sanglaudos fondui ir Europos jūros reikalų ir žuvininkystės fondui taikytinos bendrosios nuostatos ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, (OL L 347, 2013 12 20, p. 320, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2017/825/2018-11-13>).

¹² 2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1060, kuriuo nustatomos bendros Europos regioninės plėtros fondo, „Europos socialinio fondo +“, Sanglaudos fondo, Teisingos pertvarkos fondo ir Europos jūrų reikalų, žvejybos ir akvakultūros fondo nuostatos ir šių fondų bei Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo, Vidaus saugumo fondo ir Sienų valdymo ir vizų politikos finansinės paramos priemonės taisyklės, (OL L 231, 2021 6 30, p. 159–706, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2021/1060/oj>).

partnerių įtraukimą (Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 5 straipsnis ir Reglamento (ES) 2021/1060 8 straipsnis) ir gerokai padidėjusį skaidrumą, suteikiant piliečiams daugiau galimybių susipažinti su informacija (žr., pavyzdžiui, Reglamento (ES) Nr. 1303/2013 5 straipsnio 3 dalies a punktą, 14 straipsnio 2 dalį, 26 straipsnio 2 dalį, 34 straipsnio 3 dalies b punktą, 48 straipsnio 1 dalį, 115 straipsnį ir 125 straipsnio 3 dalies a punktą ir Reglamento (ES) 2021/1060 38 straipsnio 2 ir 4 dalis, 42 straipsnio 5 dalį, 43 straipsnio 4 dalį, 44 straipsnio 7 dalį, 45 straipsnio 3 dalį, 46–50 straipsnius ir 73 straipsnio 1 dalį), piliečiai dabar turi daugiau galimybių bendrauti su savo nacionalinėmis valdžios institucijomis.

Pagarba kultūrų ir kalbų įvairovei ir nediskriminavimas

Pagarba mažumoms priklausančių asmenų teisėms yra viena iš pagrindinių vertybių, kuriomis grindžiama Europos Sąjunga ir kurios aiškiai įtvirtintos ES sutarties 2 straipsnyje¹³. Taip pat kova su diskriminacija bei kultūrų ir kalbų įvairovės išsaugojimas yra vieni iš pagrindinių Europos Sąjungos tikslų, nurodytų ES sutarties 3 straipsnio 3 dalyje¹⁴. Be to, bet kokia diskriminacija dėl priklausymo tautinei mažumai yra aiškiai draudžiama pagal Pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnio 1 dalį.

Šie principai taikomi visoms ES politikos sritims ir veiksmams, neatsižvelgiant į veiklos sritį, taigi ir sanglaudos politikai. Valstybės narės taip pat yra įpareigosotos laikytis šių principų, jeigu jų veiksmai pagal sanglaudos politiką susiję su ES teisės įgyvendinimu, kaip numatyta Pagrindinių teisių chartijos 51 straipsnio 1 dalyje. Tais atvejais, kai ES teisė neįgyvendinama, valstybės narės išsaugo bendruosius įgaliojimus priimti sprendimus dėl mažumų pagal savo konstitucinę tvarką ir tarptautiniuose susitarimuose priimtus įsipareigojimus. Šiuo atžvilgiu Europos Tarybos Europos regioninių arba mažumų kalbų chartija ir Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija tebėra atitinkamas tarptautinės teisės teisinis pagrindas toms valstybėms narėms, kurios pasirašė ir ratifikavo šiuos susitarimus.

Remiantis Reglamento (ES) 2021/1060 9 straipsnio 3 dalimi, 2021–2027 m. programavimo laikotarpiu tiek valstybės narės, tiek Komisija turi imtis tinkamų priemonių, kad visais programų ciklo etapais – nuo programų rengimo iki vertinimo – būtų užkirstas kelias bet kokiai diskriminacijai dėl lyties, rasinės ar etninės kilmės, religijos ar tikėjimo, negalios, amžiaus arba

¹³ ES sutarties 2 straipsnis: „Sąjunga yra grindžiama šiomis vertybėmis: pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises. Šios vertybės yra bendros valstybėms narėms, gyvenančioms visuomenėje, kurioje vyrauja pluralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas, solidarumas ir moterų bei vyrų lygybė.“

¹⁴ ES sutarties 3 straipsnio 3 dalis: „Sąjunga sukuria vidaus rinką. Ji siekia Europos, kurioje vystymasis būtų tvarus, pagrįstas subalansuotu ekonomikos augimu ir stabiliomis kainomis, didelio konkurencingumo socialine rinkos ekonomika, kuria siekiama visiško užimtumo ir socialinės pažangos, bei aukšto lygio aplinkos apsauga ir aplinkos kokybės gerinimu.

Ji skatina mokslo ir technikos pažangą. Ji kovoja su socialine atskirtimi ir diskriminacija bei skatina socialinį teisingumą ir apsaugą, moterų ir vyrų lygybę, kartų solidarumą ir vaiko teisių apsaugą.

Ji skatina ekonominę, socialinę ir teritorinę sanglaudą bei valstybių narių solidarumą.

Ji gerbia turtingą savo kultūros ir kalbų įvairovę bei užtikrina, kad Europos kultūros paveldas būtų saugomas ir turtinamas.“

seksualinės orientacijos. Valstybės narės į savo programas įtraukia veiksmus, kuriais užtikrinama lygybė, įtrauktis ir nediskriminavimas¹⁵.

Be to, lėšomis negali būti remiami jokie veiksmai, kuriais prisidedama prie bet kokios formos segregacijos ar atskirties, ir, laikantis Reglamento (ES) 2021/1060 73 straipsnio 1 dalies, vadovaujančiosios institucijos turi nustatyti ir taikyti skaidrius ir nediskriminacinius veiksmų atrankos kriterijus ir procedūras, kuriais užtikrinamas prieinamumas asmenims su negalia, lyčių lygybė ir atitiktis Pagrindinių teisių chartijai.

Pasidalijamasis valdymas

ES biudžetas, skirtas sanglaudos politikai remti, vykdomas pagal pasidalijamojo valdymo principą, laikantis Finansinio reglamento¹⁶ 62 straipsnio 1 dalies b punkto. Tai reiškia, kad Komisija ir valstybės narės dalijasi atsakomybe už lėšų panaudojimą ir ES taisyklių bei principų laikymosi užtikrinimą.

Taikant pasidalijamojo valdymo principą, valstybės narės yra atsakingos už programų rengimą ir įgyvendinimą tinkamu teritoriniu lygmeniu pagal savo institucines, teises ir finansines sistemas.

2021–2027 m. programavimo laikotarpio pradžioje Komisija ir kiekviena valstybė narė sudarė partnerystės susitarimą. Šiame strateginiame dokumente nustatoma, kaip sanglaudos politikos finansavimas bus skirstomas ir naudojamas nacionaliniu lygmeniu, atsižvelgiant į kiekvienos valstybės narės konkrečius vystymosi prioritetus ir uždavinius.

Remdamasi partnerystės susitarimais, Komisija vėliau patvirtino valstybių narių pateiktas atskiras programas. Šios programos yra pritaikytos prie regionų poreikių ir parengtos glaudžiai bendradarbiaujant su vietos valdžios institucijomis ir įvairiais suinteresuotaisiais subjektais, siekiant užtikrinti, kad jos būtų tinkamos konkrečioms regionų ir sektorių uždaviniams spręsti.

Šių programų įgyvendinimas reglamentuojamas aiškiai apibrėžtomis taisyklėmis ir procedūromis, kuriomis užtikrinamas skaidrumas, atskaitingumas ir veiksmingas ES investicijų panaudojimas vietoje.

Partnerystė ir daugiapakopis valdymas

Partnerystė yra vienas pagrindinių sanglaudos politikos ramsčių. Pagal ją reikalaujama, kad valstybės narės užtikrintų glaudų įvairių valdžios lygmenų institucijų ir įvairių suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimą. Kaip nurodyta Reglamento (ES) 2021/1060 8 straipsnio 1 dalyje, turėtų būti įtraukiami bent šie partneriai: regionų, vietos, miesto ir kitos viešojo sektoriaus institucijos; ekonominiai ir socialiniai partneriai; mokslo tiriamosios organizacijos ir universitetai, kai tinkama; atitinkamos įstaigos, atstovaujančios pilietinei visuomenei, pvz., aplinkos apsaugos srities partneriai, nevyriausybinių organizacijų ir, kas šiuo atveju dar

¹⁵ Reglamento (ES) 2021/1060 22 straipsnio 3 dalies d punkto iv papunktis.

¹⁶ 2024 m. rugsėjo 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES, Euratomas) 2024/2509 dėl Sąjungos bendrajam biudžetui taikomų finansinių taisyklių (OL L, 2024/2509, 2024 9 26, ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/2509/oj>).

svarbiau, subjektai, atsakingi už socialinės įtraukties, pagrindinių teisių, asmenų su negalia teisių, lyčių lygybės ir nediskriminavimo skatinimą, įskaitant subjektus, atstovaujančius mažumų interesams.

Partnerystės principo tikslas – padėti bendruomenėms geriau nustatyti savo atitinkamus poreikius, taip stiprinant bendrą kolektyvinį išsipareigojimą įgyvendinti sanglaudos politikos programų tikslus ir puoselėjant dalyvaujančių partnerių atsakomybės jausmą. Be to, šis principas gali padėti stiprinti paramą bendroms Europos vertybėms, informuojant apie tai, kaip sanglaudos politika padeda suprasti ir spręsti vietos problemas, taip priartinant ES prie žmonių¹⁷.

Itin svarbus partnerystės vaidmuo buvo dar labiau pabrėžtas 2014 m. Europos partnerystės elgesio kodekse¹⁸, kuriame valstybėms narėms pateiktos aiškos gairės, kaip laiku, prasmingai ir skaidriai įtraukti atitinkamus partnerius. Jame reikalaujama ypatingą dėmesį skirti tam, kad būtų įtrauktos tos grupės, kurioms programos gali daryti įtaką, bet kurioms atrodo sunku daryti įtaką programoms, visų pirma labiausiai pažeidžiamos arba marginalizuotos bendruomenės, kurios patiria didžiausią diskriminavimo arba socialinės atskirties riziką¹⁹. Tai reiškia, kad aiškiai pripažįstama, jog marginalizuotų grupių atstovų dalyvavimas yra labai svarbus siekiant veiksmingai įgyvendinti ir stebėti sanglaudos politikos priemones, skirtas jų įtraukčiai.

Be to, pagal Reglamento (ES) 2021/1057²⁰ (toliau – ESF+ reglamentas) 9 straipsnį valstybės narės įpareigojamos kiekvienoje programoje skirti tinkamą savo ESF+ krypties, kuriai taikomas pasidalijamasis valdymas, išteklių sumą socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės organizacijų gebėjimams stiprinti. Kai socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės organizacijų gebėjimų stiprinimas nurodomas atitinkamoje konkrečiai valstybei skirtoje rekomendacijoje, priimtoje pagal SESV 121 straipsnio 2 dalį ir 148 straipsnio 4 dalį, atitinkama valstybė narė tam tikslui skiria tinkamą ne mažiau nei 0,25 proc. savo ESF+ krypties, kuriai taikomas pasidalijamasis valdymas, išteklių sumą. Pilietinės visuomenės organizacijos gali apimti kalbinių ir kultūrinių mažumų atstovus, taip užtikrinant, kad šios grupės būtų remiamos pasitelkiant mokymą, tinklaveiką, skatinant socialinį dialogą ir veiklą, kurią bendrai vykdo socialiniai partneriai.

Reikiamos sąlygos

Nuo tada, kai buvo pateiktas EPI registracijos prašymas, reikiamos sąlygos tapo svarbia sanglaudos politikos dalimi, padedančia užtikrinti, kad būtų laikomasi būtinų reikalavimų, siekiant veiksmingai ir efektyviai panaudoti lėšas. Remiantis 2014–2020 m. „*ex ante* sąlygomis“, reikiamų sąlygų turi būti laikomasi visą 2021–2027 m. programavimo laikotarpį, kad išlaidos būtų tinkamos kompensuoti. Kiekvienos reikiamos sąlygos įvykdymo kriterijai nustatyti Reglamento (ES) 2021/1060 III ir IV prieduose.

¹⁷ Europos regionų komiteto nuomonė (2021 m.), [Veiksmingas vietos ir regionų valdžios institucijų dalyvavimas rengiant 2021–2027 m. partnerystės susitarimus ir veiksmų programas | Europos regionų komitetas \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eip/regional_development/2021-2027-partnership-agreements-and-action-programmes/european-regional-committee).

¹⁸ 2014 m. sausio 7 d. Komisijos deleguotasis reglamentas (ES) Nr. 240/2014 dėl Europos struktūrinių ir investicinių fondų Europos partnerystės elgesio kodekso (OL L 74, 2014 3 14, p. 1, ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2014/240/oj).

¹⁹ Komisijos deleguotojo reglamento (ES) Nr. 240/2014 4 konstatuojamoji dalis, 3 straipsnio 1 dalies c punkto ii papunktis, 4 straipsnio 1 dalies c punkto iii papunktis ir 6 straipsnio f punktas.

²⁰ 2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1057, kuriuo įsteigiamas „Europos socialinis fondas +“ (ESF+) ir panaikinamas Reglamentas (ES) Nr. 1296/2013, (OL L 231, 2021 6 30, p. 21).

Yra dviejų rūšių reikiamos sąlygos:

- horizontaliosios reikiamos sąlygos, taikomos visoms sanglaudos politikos programoms ir susijusios su pagrindinėmis reglamentavimo sistemomis. Viena jų – horizontalioji reikiama sąlyga „Veiksmingas Pagrindinių teisių chartijos taikymas ir įgyvendinimas“. Pagal ją iš valstybių narių reikalaujama įdiegti veiksmingą tvarką, kuria būtų užtikrinama, kad programos atitiktų Chartiją visais programavimo ir įgyvendinimo etapais;
- teminės reikiamos sąlygos, taikomos ERPF, ESF+ ir Sanglaudos fondui, daugiausia susijusios su konkrečiomis politikos ar strateginėmis programomis. Pavyzdžiai: teminės reikiamos sąlygos „Nacionalinė strateginė romų įtraukties politikos programa“ ir „Nacionalinė strateginės politikos programa, skirta socialinei įtraukčiai ir skurdo mažinimui“.

Reikiamos sąlygos yra ne tik veiksmingam ir efektyviam investicijų įgyvendinimui būtinos išankstinės sąlygos, bet ir veiksminga reformų valstybėse narėse varomoji jėga, skatinanti kurti patikimas valdymo struktūras ir tikslingas nacionalines arba regionines strategijas, kuriomis didinamas sanglaudos politikos investicijų bendras poveikis ir užtikrinamas jų suderinamumas su pagrindinėmis Europos Sąjungos vertybėmis, principais ir tikslais.

Sanglaudai skirtų lėšų paskirstymas ir finansavimo reikalavimus atitinkantys regionai

2021–2027 m. programavimo laikotarpiu taikomas ES sanglaudos politikos finansavimo paskirstymo šalims ir regionams metodas išsamiai aprašytas Reglamento (ES) 2021/1060 XXVI priede. Lėšos paskirstomos remiantis objektyviais ir palyginamais NUTS 2 lygio rodikliais. Visi Europos regionai gali gauti sanglaudos politikos paramą, o finansavimo apimtis atspindi regionų išsivystymo lygį ir socialinius uždavinius.

Pagrindinis metodo rodiklis yra regionų išsivystymo lygis, kuris šiek tiek skiriasi mažiau išsivysčiusių, pertvarkos ir labiau išsivysčiusių regionų kategorijose. Mažiau išsivysčiusių regionų BVP vienam gyventojui yra mažesnis nei 75 proc. ES vidurkio, pertvarkos regionų BVP vienam gyventojui yra 75–100 proc. ES vidurkio, o labiau išsivysčiusių regionų BVP vienam gyventojui – didesnis nei 100 proc. ES vidurkio. Kiekvieno regiono klestėjimo atotrūkis apskaičiuojamas pagal BVP vienam gyventojui (perkamosios galios standartais (PGS)), atsižvelgiant į gyventojų skaičių ir šalies gerovę. Tada, siekiant tiksliau paskirstyti lėšas atsižvelgiant į regionų padėtį, naudojami keli papildomi rodikliai. Šie rodikliai atspindi socialinius ir ekonominius, aplinkos ir demografinius uždavinius: nedarbą, jaunimo nedarbą, žemą išsilavinimo lygį, šiltnamio efektą sukeliančių dujų išmetimą, išorės migraciją. Kiekvienai valstybei narei skirtos lėšos yra asignavimų jos atskiriems finansavimo reikalavimus atitinkantiems regionams suma. Gali būti nustatyta galutinio valstybei narei skirto asignavimo viršutinė riba, kad būtų laikomasi iš anksto nustatytos jos BVP procentinės dalies, siekiant užtikrinti, kad valstybė narė tinkamai įsisavintų skirtas ES lėšas. Ji svyruoja nuo 2,3 proc. BVP regionams, kurių BVP vienam gyventojui perkamosios galios standartais yra mažesnis nei 55 proc. ES vidurkio, iki 1,5 proc. regionams, kurių BVP vienam gyventojui perkamosios galios standartais yra didesnis nei 68 proc. ES vidurkio.

Nacionaliniai asignavimai suskirstyti pagal regionų kategorijas (mažiau išsivystę, pertvarkos ir labiau išsivystę regionai). Valstybės narės turi laikytis tam tikro lankstumo²¹, paskirstydamos lėšas kiekvienai iš trijų regionų kategorijų. Tai daroma siekiant užtikrinti, kad ištekliai būtų sutelkti mažiausiai išsivysčiusiuose regionuose pagal SESV nustatytus sanglaudos politikos tikslus mažinti ekonominę, socialinę ir teritorinę nelygybę.

Todėl Sąjungos lygmeniu nustatant regionus remiamasi Reglamentu (EB) Nr. 1059/2003²², neseniai peržiūrėtu 2022 m. gruodžio 26 d. Komisijos deleguotuoju reglamentu (ES) 2023/674, nustatyta bendra regionų klasifikavimo sistema. Teritorinių vienetų NUTS klasifikatorius apibrėžiamas remiantis „administraciniais vienetais“, t. y. geografinė teritorija su administracine valdžia, kuri turi galią priimti tos srities administracinius ar veiklos sprendimus pagal valstybės narės teisinę ir institucinę struktūrą, ir gyventojų skaičiaus ribomis, nustatytomis Reglamento (EB) Nr. 1059/2003²³ 3 straipsnio 2 dalyje pateiktoje lentelėje (toliau – klasifikavimo kriterijai). Jei valstybėje narėje nėra administracinių vienetų, atitinkančių tam tikrą NUTS lygį, tas lygis sukuriamas agreguojant šalia esančius mažesnius administracinius vienetus. Tokie sukurti neadministraciniai vienetai paprastai turi atitikti Reglamento (EB) Nr. 1059/2003 3 straipsnio 2 dalyje nustatytas gyventojų skaičiaus ribas. Tačiau kai kuriais atvejais jie gali nukrypti nuo tų ribų dėl tam tikrų geografinių, socialinių ir ekonominių, istorinių, kultūrinių ar aplinkos sąlygų, ypač salose ir atokiausiuose regionuose, kaip nurodyta Reglamento (EB) Nr. 1059/2003 3 straipsnio 5 dalyje. Tokiais atvejais valstybės narės atsižvelgia į Reglamente (EB) Nr. 1059/2003 nustatytą tikslą užtikrinti įvairių administracinių vienetų išsivystymo lygio statistikos palyginamumą. Be to, kai ta nuostata numatoma, kad neadministraciniai vienetai gali nukrypti nuo teisiškai nustatytų gyventojų skaičiaus ribų dėl geografinių, socialinių ir ekonominių, istorinių, kultūrinių ar aplinkos sąlygų, tai taikoma tik neadministraciniais vienetais, kurie atitinka administracinių vienetų, esančių atitinkamose valstybėse narėse, agregavimą išimtinai statistiniais tikslais ir nedarant jokio poveikio atitinkamose valstybėse narėse esančiai politinei, administracinei ir institucinei struktūrai.

Pagal Reglamento (EB) Nr. 1059/2003 5 straipsnio 4 dalį, iš esmės NUTS klasifikatoriaus pakeitimai gali būti priimami ne anksčiau nei kas trejus metus, išskyrus atvejus, kai atitinkama valstybės narės administracinė struktūra iš esmės reorganizuojama – tuomet tokie pakeitimai gali būti priimami dažniau. Šie pakeitimai daromi remiantis valstybių narių iniciatyva įgyvendintais teritorinių vienetų pokyčiais. Komisijai pagal 7a straipsnį suteikiami įgaliojimai priimti deleguotuosius aktus, kuriais iš dalies keičiamas Reglamento (EB) Nr. 1059/2003 I priede nurodytas NUTS klasifikatorius, tik po to, kai atitinkama valstybė narė jai praneša apie tuos pokyčius.

²¹ Siekiant valstybėms narėms suteikti pakankamai lankstumo įgyvendinant joms pagal pasidalijamojo valdymo principą skirtus asignavimus, įmanoma tam tikrą finansavimo lygį perkelti tarp fondų ir tarp pasidalijamojo valdymo ir tiesiogiai bei netiesiogiai valdomų priemonių, kaip numatyta Reglamento (ES) 2021/1060 26 straipsnyje.

²² 2003 m. gegužės 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1059/2003 dėl bendro teritorinių statistinių vienetų klasifikatoriaus (NUTS) nustatymo (OL L 154, 2003 6 21, p. 1).

²³ Kad būtų galima nustatyti tinkamą NUTS lygį, kiekvienos esamų valstybės narės administracinių vienetų klasės gyventojų skaičius turi atitikti nurodytus ribinius dydžius: NUTS 1 – nuo 3 iki 7 milijonų, NUTS 2 – nuo 800 000 iki 3 milijonų ir NUTS 3 – nuo 150 000 iki 800 000.

2.2. Dabartinės politikos aplinkybės

Finansavimo galimybės pagal ERPF

Sanglaudos politika atlieka svarbų vaidmenį remiant mažumas ir marginalizuotas grupes, siekiant gerinti žmonių ir regionų gyvenimo kokybę visoje Europoje. 2021–2027 m. programavimo laikotarpiui iš ERPF integracinio augimo sritims, įskaitant marginalizuotų grupių įtrauktį, skirta apie 19 mlrd. EUR.

Plėtojant infrastruktūrą, įrangą ir tarpvalstybinį bendradarbiavimą, ERPF parama pagal sanglaudos politikos programas stiprinamos valstybių narių ir regionų pastangos skatinti marginalizuotų bendruomenių socialinę ir ekonominę įtrauktį ir užtikrinti vienodas galimybes naudotis kokybiškomis ir įtraukiomis paslaugomis užimtumo, švietimo ir mokymo, būsto, sveikatos priežiūros, socialinės ir ilgalaikės priežiūros bei kultūros srityse (Reglamento (ES) 2021/1058²⁴ 3 straipsnio 1 dalies d punktas).

Priemonės taip pat skirtos vietos poreikiams tenkinti. Šiuo tikslu investicijos taip pat gali būti regioninių ar vietos strategijų, įskaitant tvaraus vystymosi strategijas ar kitas teritorines priemones, dalis.

Sanglaudos politikoje taip pat labiau pripažįstama kultūros ir kultūros paveldo galia skatinti pokyčius ir jų vaidmuo skatinant socialinę įtrauktį ir saugant Europos regionų įvairovę. 2021–2027 m. programavimo laikotarpiu kultūrai ir paveldui tiesiogiai skirtoms intervencinėms priemonėms iš ERPF skirta iš viso 5,2 mlrd. EUR.

Teikiant tokią paramą, didelis dėmesys skiriamas vienodoms galimybėms naudotis kultūros ištekliais ir kultūrų įvairovės, socialinės įtraukties ir geresnių užimtumo galimybių skatinimui. Konkrečios priemonės apima kultūros paveldo išsaugojimą ir vertės didinimą, naujų kultūros paslaugų ir įrangos kūrimą bei tarpvalstybinį kultūrinį bendradarbiavimą.

Regioninio kalbinio ir kultūros paveldo rėmimo pavyzdys – *Henter* dvaro²⁵ restauravimas Santimbru, Hargitos apskrityje, kur dauguma gyventojų kalba vengrų kalba. Pagal Rumunijos 2014–2020 m. regioninę veiksmų programą finansuotu projektu siekta atgaivinti vietos tapatybę ir skatinti turizmą pasitelkiant tradicinius amatus ir įtraukiant kultūrinę veiklą. Restauruotame dvare dabar rengiamos interaktyvios parodos ir renginiai, skirti Vengrijos paveldui, įskaitant amatų demonstravimą ir etninių vengrų bendruomenių liaudies šokių pasirodymus. Ypatingas dėmesys skiriamas įtraukčiai, sudarant palankią aplinką palankių sąlygų neturintiems vaikams ir žmonėms su negalia susipažinti su paveldu. Vietos gyventojai aktyviai renka asmenines istorijas ir jas naudoja siekdami didinti kartų sąmoningumą. Šis projektas tapo pavyzdžiu Rumunijos vengrų bendruomenėms ir parodė, kaip atkuriant paveldą galima skatinti kultūros kūrybą, įtrauktį ir tvarią kaimo plėtrą.

²⁴ 2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1058 dėl Europos regioninės plėtros fondo ir Sanglaudos fondo (OL L 231, 2021 6 30, p. 60).

²⁵ <https://www.henter.ro/?lang=en>.

Finansavimo galimybės pagal INTERREG

2021–2027 m. programavimo laikotarpiu pagal 86 INTERREG programas regionų valdžios institucijoms, ekonominiams ir socialiniams suinteresuotiesiems subjektams bei pilietinės visuomenės atstovams suteikiama galimybė bendradarbiauti tiek abipus ES vidaus, tiek abipus išorės sienų. Remiantis vietos poreikiais grindžiamu požiūriu, pagal INTERREG teikiama parama kultūriniais ir kalbiniais mainams, siekiant puoselėti vietos paveldą ir bendruomenes, kurti įtrauktesnę ir vieningesnę Europą bei šalinti kliūtis, kuriomis silpninami bendradarbiavimo pajėgumai.

Šiomis aplinkybėmis svarbiausi ERPF asignavimai yra šie: 1,2 mlrd. EUR pagal 4.6 konkretų tikslą įsipareigota skirti turizmui ir kultūrai; 50 mln. EUR pagal 4.3 konkretų tikslą – marginalizuotų bendruomenių integracijai; 300 mln. EUR pagal 5 politikos tikslą – tarpvalstybinėms integruotoms teritorinėms strategijoms remti. Be to, 1,5 mlrd. EUR skirta bendradarbiavimo valdymui gerinti, įskaitant pasitikėjimo stiprinimą, dalyvaujamąjį ir žmonių tarpusavio ryšių stiprinimo metodus, institucinių gebėjimų stiprinimą ir pasienio kliūčių šalinimą.

Mažumų apsaugai ir regioninių kalbinių bei kultūrinių ypatybių išsaugojimui skirtų projektų pavyzdžiai:

- 2021–2027 m. Dunojaus regiono programa pagal konkretų tikslą „Stiprinti kultūros ir darnaus turizmo vaidmenį ekonominės plėtros, socialinės įtraukties ir socialinių inovacijų srityse“. Taip finansuojamas projektas „Etninės ir vietinės virtuvės kulinarinis maršrutas Dunojaus regione“²⁶, skirtas 30 etninių grupių (įskaitant žydų paveldą ir labai marginalizuotas romų bendruomenes), vietos kulinariniam paveldui (įskaitant vynininkystę) ir paveldui geografiškai atokiose ir mažai išsivysčiusiose bendruomenėse, suteikiant didelių ekonominių galimybių kaimo vietovėms ir mažoms gyvenvietėms. Kulinarinis maršrutas padės Dunojaus regionui išnaudoti savo gyvybingą ir įvairiapusį etninį kraštovaizdį, turtingą ir sudėtingą istoriją bei kultūrinę tradiciją.
- 2014–2020 m. programavimo laikotarpiu įgyvendinant programą „INTERREG Nord“ (SE-FI-NO) nustatyti konkretūs tikslai, susiję su samių kalbų išsaugojimu ir plėtra, įskaitant samių tautos, t. y. paprastai šioje teritorijoje gyvenančių čiabuvių, kalbų išsaugojimą ir plėtrą. Verta paminėti tris projektus:
 - *Giellagáldu*²⁷: projekto tikslas buvo stiprinti samių kalbų vartojimą įvairiuose sektoriuose Suomijoje, Švedijoje ir Norvegijoje, parengiant reikiamą terminiją ir žodyną, naujus samių kalbų vartojimo standartus ir teikiant patarimus samių kalbų vartotojams;

²⁶ <https://keep.eu/projects/29507/Culinary-Trail-of-the-Ethni-EN/>.

²⁷ <https://keep.eu/projects/20350/Giellag-ldu-Project-EN/>.

- *Plupp*²⁸: projekto užmojis buvo parengti 50 pasirodymų kaip edukacinę erdvę, kurioje per meninę patirtį būtų perteikiama samių kalba ir kultūra. Projekto rezultatas – muzikinis dramos spektaklis „Plupo istorija“, skirtas 6–10 metų vaikams, kuriame paprastai, šviečiamai ir linksmi pasakojama apie samių pagrindines vertybes;
- *Deanuleagis sámástit*²⁹: projekto tikslas – sukurti Tanos upės slėnio kalbų centro tinklą, kuris padidintų samių kalbos vartojimą įvairiose tarpvalstybinėse kalbos srityse ir kartu skatintų žinių apie kultūros paveldą perdavimą iš kartos į kartą.
- 2021–2027 m. programavimo laikotarpiu bendradarbiavimas su samiais yra neatsiejama programos „INTERREG Aurora (SE-FI-NO)“ dalis.

Atitinkamos galimybės remti kultūros paveldą ir savitumą taip pat numatomos pagal naują 5-ąją politikos tikslą „Piliečiams artimesnė Europa“. Vietos bendruomenės, siekdamos skatinti dalyvaujamuosius procesus ir vietos iniciatyvas įvairiose funkcinėse teritorijose, vadinamuosiuose gyvenamuosiuose baseinuose, parengė keletą integruotų teritorinių strategijų, kurios apima ir administracines sienas.

Pavyzdžiui, pagal Ispanijos, Prancūzijos ir Andoros bendradarbiavimo programą (POCTEFA) regionų kultūros yra ypač svarbios dviejose iš penkių priimtų integruotų strategijų:

- Vakarų funkcinę teritorijų strategiją (AFOMEF)³⁰ remia Europos teritorinio bendradarbiavimo grupė (ETBG) „Euroregionas Naujoji Akvitanija-Baskų kraštas-Navara“. Jos tikslas – įveikti nuolatinės kliūtis, trukdančias geresniam ir tvaresniam regioniniam judumui ir transportui, labiau integruotai vietos darbo rinkai ir platesniam daugiakalbystės taikymui, stiprinant baskų kalbos kaip bendros kalbos vartojimą;
- strategiją „EsCaT“³¹ (Katalonijos tarpvalstybinė teritorija) įgyvendina Rytų Pirėnų departamentas (pagrindinis partneris), *Generalitat de Catalunya* ir *Diputació de Girona*, siekdami stiprinti esamų gyvenamųjų baseinų sąveiką ir gerinti gyventojų gyvenimo kokybę, sutelkiant dėmesį į tris aspektus: stabilią ir palankią bendradarbiavimo aplinką; klimato kaitai atsparesnę teritoriją; priklausymo tarpvalstybinei teritorijai jausmą ir aktyvų pilietinės visuomenės dalyvavimą.

Be to, INTERREG reglamente (ES) 2021/1059³² 2021–2027 m. programavimo laikotarpiui nustatytos specialios nuostatos (24 ir 25 straipsniai) dėl paramos nedidelės apimties projektams, kurie yra mažesni ir lengviau įgyvendinami, kaip pagrindinės priemonės skatinti naujų rūšių

²⁸ <https://keep.eu/projects/20525/Plupp-the-story-of-the-invi-EN/>.

²⁹ <https://keep.eu/projects/23826/Deanuleagis-s-m-stit-EN/>.

³⁰ <https://www.afomef.eu/fr/accueil>.

³¹ <https://www.poctefa.eu/fr/proyectos/efa002-00-id-escat/>.

³² 2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2021/1059 dėl konkrečių nuostatų, taikomų siekiant Europos teritorinio bendradarbiavimo tikslo (INTERREG), kuris remiamas Europos regioninės plėtros fondo ir išorės finansavimo priemonių lėšomis, (OL L 231, 2021 6 30, p. 94).

galutinių gavėjų³³, kurie gali neturėti ankstesnės patirties bendradarbiaujant pagal INTERREG arba, bendriau tariant, ES finansavimo srityje, dalyvavimą, pavyzdžiui:

- pilietinės visuomenės veikėjų, kurie į bendradarbiavimą gali įnešti naujovių ir naujos dinamikos;
- vietos valdžios institucijų, mokyklų ir asociacijų, kurios dažnai negali pasinaudoti įprastais ES finansavimo planais dėl informacijos ar išteklių trūkumo jiems valdyti;
- pačių piliečių, kuriems suteikiama galimybė pajusti Europos politikos poveikį savo kasdieniame gyvenime ir priimti atsakomybę už būsimus projektus savo vietovėje.

Nors programavimo laikotarpis dar nesibaigė, jau skirta 110 mln. EUR, visų pirma su žmonių tarpusavio ryšiais susijusiems veiksams, gebėjimų stiprinimui ir pasitikėjimo didinimui, piliečių dalyvavimui, bandomųjų idėjų išbandymui ir bendruomenių vadovaujamoms bei visuomeninėms iniciatyvoms.

Finansavimo galimybės pagal ESF+

Kaip pagrindinė ES investavimo į žmones ir Europos socialinių teisių ramsčio įgyvendinimo priemonė, ESF+ remia, papildo valstybių narių politiką ir suteikia jai pridėtinės vertės, kad būtų užtikrintos lygios galimybės, galimybės įsidarbinti, tinkamos darbo sąlygos, socialinė apsauga ir įtrauktis. ESF+ bendras biudžetas yra 141,65 mlrd. EUR (iš kurių 95 mlrd. EUR sudaro Sąjungos įnašas). Iš šios sumos 44 mlrd. EUR skiriama užimtumui, 45,5 mlrd. EUR – socialinei įtraukčiai, 43,3 mlrd. EUR – švietimui ir įgūdžiams, o 5,3 mlrd. EUR – materialinio nepriteklaus problemai spręsti.

Marginalizuotos bendruomenės yra viena iš pagrindinių ESF+ tikslinių grupių ir joms gali būti teikiama parama pagal visus ESF+ konkrečius tikslus³⁴. Valstybės narės teikia paramą marginalizuotoms bendruomenėms užimtumo, galimybių gauti išsilavinimą, švietimo ir mokymo sistemų tobulinimo bei mokymosi visą gyvenimą, aktyvios įtraukties, vienodų galimybių naudotis sveikatos priežiūros ir socialinėmis paslaugomis bei rizikos grupėms priskiriamų asmenų integracijos srityse.

Pavyzdžiui, socialinei įtraukčiai skatinti valstybės narės skiria ne mažiau kaip 25 proc. savo ESF+ išteklių, kaip nurodyta ESF+ reglamento 7 straipsnio 4 dalyje. Be to, į ESF+ integruotas Europos pagalbos labiausiai skurstantiems asmenims fondas (EPLSAF), kurio lėšomis teikiamas maistas ir pagrindinė materialinė pagalba. Visos valstybės narės privalo skirti ne mažiau kaip 3 proc. savo ESF+ išteklių šiam tikslui, kaip nurodyta ESF+ reglamento 7 straipsnio 5 dalyje.

³³ Mažų projektų fondai steigiami kaip veiksmai pagal sanglaudos politikos teisės aktus. Tai reiškia, kad visos reguliavimo prievolės, nustatytos paramos gavėjams, tenka tik mažų projektų fondo paramos įgyvendinančiajai institucijai, o ne tiems, kurie įgyvendina pačius mažus projektus. Todėl tie mažų projektų partneriai yra „galutiniai gavėjai“ ir dėl to jiems taikoma mažiau prievolių ir reikalavimų įgyvendinant projektus. Dėl to tai ypač patrauklu mažiems, nepatyrusiems partneriams, įskaitant vietos organizacijas ir pilietinės visuomenės veikėjus, kurie anksčiau nedalyvavo didesnės apimties projektuose, nes bijojo administracinės naštos, kurią galėtų sukelti toks dalyvavimas. Tokiais projektais skatinami, pavyzdžiui, mainai tarp mokyklų, tarpvalstybinių sporto ar kultūros renginių organizavimas vietos lygmeniu.

³⁴ Reglamento (ES) 2021/2057 4 straipsnis.

Visos valstybės narės taip pat turi skirti atitinkamą dalį savo ESF+ išteklių, kuriems taikomas pasidalijamasis valdymas, tiksliniams veiksams ir struktūrinėms reformoms, kuriais remiamas jaunimo užimtumas, o tos valstybės narės, kuriose vidutinis nedirbančio, nesimokančio ar mokymuose nedalyvaujančio (NEET) 15–29 metų jaunimo lygis pagal Eurostato duomenis 2017–2019 m. laikotarpiu viršijo to laikotarpio Sąjungos vidurkį, ne mažiau kaip 12,5 proc. savo ESF+ išteklių turi skirti jaunimui remti, kaip nurodyta ESF+ reglamento 7 straipsnio 6 dalyje.

Vaikų skurdo mažinimas taip pat gali būti finansuojamas iš specialių ESF+ lėšų. ESF+ reikalauja, kad valstybės narės, kuriose vidutinis jaunesnių nei 18 metų vaikų, kuriems gresia skurdas ar socialinė atskirtis, lygis pagal Eurostato duomenis 2017–2019 m. laikotarpiu viršijo to laikotarpio Sąjungos vidurkį, ne mažiau kaip 5 proc. savo ESF+ išteklių skirtų priemonėms, kuriomis siekiama mažinti šį rodiklį, įgyvendinti, kaip nurodyta ESF+ reglamento 7 straipsnio 3 dalyje.

Kalbant apie konkrečią paramą mažumoms ir marginalizuotoms grupėms, ESF+ lėšomis remiama marginalizuotų bendruomenių, pavyzdžiui, romų marginalizuotų bendruomenių, asmenų su negalia ar lėtinėmis ligomis sergančių asmenų, benamių, vaikų ir pagyvenusių žmonių, įtrauktis. Skatinamas daugialypis integruotas požiūris, apimantis investicijas į užimtumą, švietimą, sveikatos priežiūrą ir būstą, kartu stiprinant vietos valdžios institucijų ir pilietinės visuomenės gebėjimus.

Be to, greta ERPF, ESF+ lėšomis remiama bendruomenės inicijuota vietos plėtra, kuria vietos bendruomenėms suteikiami įgaliojimai rengti ir įgyvendinti projektus, kuriais siekiama patenkinti jų specifinius socialinius ir ekonominius poreikius³⁵, kaip nurodyta Reglamento (ES) 2021/1060 31 straipsnyje.

2021–2027 m. programavimo laikotarpiu buvo sukurta ESF+ iniciatyva „Socialinės inovacijos +“³⁶. Ją administruoja Lietuvos Europos socialinio fondo agentūros (ESFA) įsteigtas Europos socialinių inovacijų kompetencijos centras. Šia iniciatyva siekiama paspartinti išbandytų novatoriškų sprendimų perkėlimą ir plėtrą užimtumo, darbo jėgos judumo, švietimo ir socialinės įtraukties srityse. ESFA visų pirma valdo ESF+ socialinės įtraukties praktikos bendruomenę ir ESF+ migrantų integracijos praktikos bendruomenę. Jos tikslas – skatinti ESF+ vadovaujančiųjų institucijų ir kitų ESF+ finansavimo įgyvendinime dalyvaujančių subjektų tarpusavio mokymąsi ir gebėjimų stiprinimą.

Taip pat veikia tinklas „EURoma“ (įkurtas 2007 m., finansuojamas ESF (2007–2020 m.) / ESF+ (2021–2027 m.) lėšomis ir valdomas *Fundación Secretariado Gitano* ir ESFA (2021–2027 m. laikotarpiui įtrauktas į iniciatyvą „Socialinės inovacijos +“)³⁷. Tikslas – prisidėti prie socialinės įtraukties, vienodų galimybių ir kovos su romų bendruomenės diskriminacija skatinimo, gerinant ESF+ ir ERPF naudojimą, atliekant konkretų darbą valdymo komitetų posėdžiuose, teminę analizę ir užtikrinant dvišalį arba daugiašalį bendradarbiavimą su partneriais, dirbančiais romų įtraukties srityje.

³⁵ Daugiau informacijos galima rasti šioje interneto svetainėje: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/lt/publications/esf-and-community-led-local-development-lessons-future>.

³⁶ Daugiau informacijos galima rasti šioje interneto svetainėje: <https://socialinnovationplus.eu/>.

³⁷ Daugiau informacijos galima rasti šioje interneto svetainėje: <https://www.euromanet.eu/>.

ESF+ lėšomis remiami projektai, kuriais siekiama palengvinti marginalizuotų bendruomenių integraciją įvairiose šalyse, pavyzdžiui, švietimo projektas, skirtas įgyvendinti veiklai, kuria siekiama ugdyti romų bendruomenės atstovų iš socialiai atskirtų vietovių Čekijoje kompetencijas, integruotos romų jaunimo socialinės įtraukties priemonės ir romų moterų socialinės ir ekonominės integracijos programos Ispanijoje, taip pat kovojama su vaikų skurdu, remiant vaikų su negalia galimybes gauti išsilavinimą ir naudotis priežiūros paslaugomis Kroatijoje. Daugiau pavyzdžių, iliustruojančių ESF / ESF+ lėšomis finansuojamų projektų poveikį, galima rasti ESF+ interneto svetainės skiltyje „Projektai“, naudojant filtrus pagal šalį, temą ir metus³⁸.

2.3. Vykdamos iniciatyvos ir veiksmai, susiję su piliečių iniciatyva

Europos partnerystės praktikos bendruomenė

Siekiant gerinti partnerystės kokybę ir palengvinti geriausios praktikos mainus, laikantis Komisijos deleguotojo reglamento (ES) Nr. 240/2014 18 straipsnio 1 dalies, Komisija 2022 m. įsteigė Europos partnerystės praktikos bendruomenę (ECoPP), kurią sudaro nevyriausybinių organizacijų ir pilietinės visuomenės organizacijų, sprendžiančios pagrindinių teisių, socialinių teisių, įtraukties, bendruomenių plėtros ir asmenų su negalia teisių klausimus.

ECoPP sudaro 158 nariai, įskaitant valstybių narių paskirtas koordinavimo įstaigas ir vadovaujančiąsias institucijas, taip pat Reglamento (ES) 2021/1060 8 straipsnyje minėtus partnerius, pavyzdžiui, nacionalinio ir subnacionalinio lygmens nevyriausybines organizacijas, pilietinės visuomenės organizacijas, savivaldybes, regionines valdžios institucijas, ekonominius ir socialinius partnerius, mokslinių tyrimų organizacijas ir universitetus.

Šiuo metu ECoPP „partnerių“ kategorijai priklauso 23 valdžios institucijos (regioninės, vietos ir miesto), 7 „kitos valdžios institucijos“, 20 pilietinės visuomenės organizacijų, 19 nevyriausybinių organizacijų, 6 mokslinių tyrimų organizacijos, 5 socialiniai partneriai ir 2 ekonominiai partneriai. Tarp ECoPP narių yra tautinėms mažumoms atstovaujančių įstaigų, pavyzdžiui, *Fundación Secretariado Gitano*. Kitos panašios organizacijos taip pat gali teikti paraiškas, jeigu atitinka konkrečius kvietimų teikti paraiškas reikalavimus.

Nauji ECoPP nariai priimami remiantis atviru kvietimu teikti paraiškas, kuriuo siekiama užtikrinti geografinę aprėptį, partnerių kategorijas ir veiklos sritis. Iki šiol buvo paskelbti trys kvietimai teikti paraiškas. Paskutinis atviras kvietimas teikti paraiškas tapti ECoPP nariu buvo paskelbtas 2025 m. vasario mėn. „Inforegio“ ECoPP tinklalapyje³⁹.

Makroregioninės strategijos

Kalbant apie Europos teritorinio bendradarbiavimo priemones, makroregioninės strategijos yra bendradarbiavimo sistemos, sukurtos valstybių narių iniciatyva, siekiant bendradarbiauti ir koordinuoti bendrą politiką bei stiprinti sanglaudą. Šios strategijos apima keturis skirtingus

³⁸ Interneto svetainė prieinama šiuo adresu: <https://european-social-fund-plus.ec.europa.eu/lt/projects>.

³⁹ Daugiau informacijos galima rasti šioje interneto svetainėje: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/communities-and-networks/ecopp_en.

makroregionus: Alpių regioną, Baltijos jūros regioną, Dunojaus regioną ir Adrijos ir Jonijos jūrų regioną, kurie apima iki 14 šalių, įskaitant ES valstybes nares ir kaimynines šalis.

Keturios makroregioninės strategijos orientuotos į įvairias prioritetines sritis, pavyzdžiui, kultūrą, turizmą, nacionalinio ir regioninio paveldo išsaugojimą. Dunojaus regiono ir Baltijos jūros regiono strategijomis ypač aktyviai siekiama didinti kultūros paveldo socialinę ir ekonominę vertę, novatoriškai ir lankytojams patraukliai pristatant paveldo vietas ir muziejus. Tokiu būdu jomis taip pat prisidedama prie regioninės tapatybės stiprinimo ir tarpusavio supratimo, sambūvio ir dalyvaujančių šalių bendradarbiavimo skatinimo.

3. ATSAKAS Į EUROPOS PILIEČIŲ INICIATYVĄ

3.1. Pasiūlymai, kurie nepatenka į Komisijos užregistruotos EPI taikymo sritį

Dėl kai kurių EPI pateiktų pasiūlymų Europos Sąjunga neturi kompetencijos imtis teisinių veiksmų. Tai taikoma pasiūlymui apibrėžti „tautinius regionus“, t. y. regionus, kurie dėl jiems būdingų nacionalinių, etninių, kultūrinių, religinių ar kalbinių ypatybių skiriasi nuo gretimų regionų. Tas pats pasakytina apie susijusį pasiūlymą nustatyti arba išvardyti tokius regionus, pasiūlymą atsižvelgti į kalbines, etnines ir kultūrines sienas sudarant bendrą teritorinių statistinių vienetų klasifikatorių (NUTS) ir pasiūlymą užtikrinti, kad valstybės narės laikytųsi savo tarptautinių įsipareigojimų dėl tautinių mažumų.

Komisija užregistravo EPI remdamasi Sąjungos kompetencija pagal ES sutartis, konkrečiai pagal sanglaudos politikos sistemą. Todėl ankstesnėje pastraipoje minėti pasiūlymai nepatenka į Komisijos užregistruotos EPI taikymo sritį. Todėl Komisija negali pateikti jokių teisinių ir politinių išvadų dėl šių pasiūlymų pagal EPI reglamento 15 straipsnio 2 dalį.

- *ES teisės akte būtina apibrėžti sąvoką „tautinės ar etninės mažumos gyvenami regionai“ arba tiesiog „tautiniai regionai“, t. y. „regionai, kurie dėl jiems būdingų nacionalinių, etninių, kultūrinių, religinių ar kalbinių ypatybių skiriasi nuo gretimų regionų“.*
- *Be tautinių regionų sąvokos apibrėžties, Komisijos rengiamame teisės akte taip pat turi būti aiškiai nurodyti šie regionai, atsižvelgiant į nustatytus kriterijus ir susijusių bendruomenių valią.*
- *Sudarant bendrą teritorinių statistinių vienetų klasifikatorių (NUTS), būtina atsižvelgti į kalbines, etnines ir kultūrines sienas. Organizatorių grupė siūlo, kad šios sienos atspindėtų autochtoninių bendruomenių valią, išreikštą vietos referendume prieš nustatant regionų ribas.*

Dėl šių pasiūlymų svarbu pažymėti, kad ES sutarties 4 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad ES turi gerbti valstybių narių lygybę ir nacionalinį savitumą, neatsiejama nuo pagrindinių politinių bei konstitucinių jų struktūrų, įskaitant regioninę ir vietos savivaldą. Taigi ES teisėkūros institucija negali priimti akto, kuriuo būtų apibrėžti tautinių mažumų gyvenami regionai, galintys gauti specialią paramą pagal ES sanglaudos politiką, remiantis autonominiais kriterijais ir todėl neatsižvelgiant į politinę, administracinę ir institucinę *status quo* atitinkamose valstybėse narėse.

ES neturi kompetencijos įpareigoti valstybes nares keisti esamos politinės, administracinės ir institucinės sistemos. Be to, ji neturi bendrųjų įgaliojimų priimti teisės aktų mažumų klausimais, visų pirma susijusiais su mažumų statuso pripažinimu, jų apsisprendimu ir autonomija arba regioninių ar mažumų kalbų vartojimo tvarka.

Nors ES institucijos privalo laikytis ES sutarties 2 ir 3 straipsniuose nustatytų vertybių ir siekti tikslų, įskaitant visų pirma pagarbą Sąjungos turtingai „kultūros ir kalbų įvairovei“ ir susilaikymą nuo bet kokios formos diskriminacijos dėl „priklausymo tautinei mažumai“, kaip nustatyta Pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnyje, Chartija nei išplečiama Sąjungos teisės taikymo sritis už Sąjungos įgaliojimų ribų, nei nustatomi nauji įgaliojimai ar užduotys Sąjungai, nei keičiamas Sutartyse nustatytų įgaliojimų ir užduočių pobūdis (Chartijos 51 straipsnio 2 dalis).

Dėl pasiūlymo atsižvelgti į kalbines, etnines ir kultūrines sienas sudarant NUTS reikėtų pažymėti, kad NUTS teritorinių vienetų klasifikatoriaus pakeitimai daromi valstybių narių pasiūlymu per jų nacionalines statistikos institucijas. Pagal Reglamento (EB) Nr. 1059/2003 3 straipsnio 1 dalį teritoriniai vienetai apibrėžiami remiantis „administraciniais vienetais“ – geografinėmis teritorijomis, kuriose yra administracinės institucijos, galinčios priimti administracinius ar politinius sprendimus dėl tų teritorijų pagal valstybės narės teisinę ir institucinę sistemą. Tai reiškia, kad tokių administracinių vienetų apibrėžimas ir bet kokie tokio apibrėžimo pakeitimai yra išimtinai valstybių narių atsakomybė.

Kaip nurodyta pirmiau, pagal Reglamento (EB) Nr. 1059/2003 3 straipsnio 5 dalį, galima agreguoti šalia esančius administracinius vienetus užtikrinant, kad šių agreguotų administracinių vienetų dydis neviršytų tame reglamente nustatytų gyventojų skaičiaus ribų, arba netgi nukrypti nuo tų ribų dėl ypatingų geografinių, socialinių ir ekonominių, istorinių, kultūrinių ar aplinkos sąlygų. Taigi šia sistema leidžiama nukrypti nuo 3 straipsnio 1 dalyje nustatyto kriterijaus dėl istorinių ar kultūrinių sąlygų, kurios gali sutapti su tautinių mažumų padėtimi. Tačiau valstybės narės pagal nacionalinę teisę turi nuspręsti, ar atsižvelgti į šiuos elementus rengiant nacionalinį administracinį žemėlapi, kuris yra NUTS regionų pagrindas, atsižvelgiant į Reglamento (EB) Nr. 1059/2003 tikslus. Kaip jau minėta, Sąjunga negali keisti valstybių narių politinės, administracinės ar institucinės sistemos. Iš tiesų, kaip paaiškinta pirmiau, šie neadministraciniai vienetai atitinka valstybėse narėse esančių administracinių vienetų agregavimą ir yra sudaryti tik siekiant užtikrinti statistinių duomenų, susijusių su šių skirtingų vienetų išsivystymo lygiu, palyginamumą, nesukuriant tinkamų regionų, turinčių autonomines regionines institucijas ir sprendimų priėmimo galias, kaip numatė organizatoriai. Todėl Sąjunga negali priimti akto, kuriuo būtų apibrėžti tautinių mažumų gyvenami regionai, galintys gauti specialią paramą pagal ES sanglaudos politiką, remiantis autonominiais kriterijais⁴⁰ ir todėl tinkamai neatsižvelgiant į politinę, administracinę ir institucinę *status quo* atitinkamose valstybėse narėse.

Organizatoriai taip pat nurodo euroregionų pavyzdį. Tačiau reikėtų turėti omenyje, kad jie nėra nustatyti remiantis ES teise ar pagal sanglaudos politiką, o veikiau remiantis atitinkamų regionų savanoriškai sudarytais tarpvyriausybiniiais susitarimais.

⁴⁰ Kalbant apie organizatorių pasiūlymą atsižvelgti į „*autochtoninių bendruomenių valių, išreikštą vietos referendumu*“ dėl regionų ribų nustatymo, taip pat svarbu paaiškinti, kad Sąjunga negali įpareigoti valstybių narių surengti vietos referendumo, nes tai yra konstitucinė valstybių narių prerogatyva.

- *užtikrinti, kad valstybės narės laikytųsi savo tarptautinių įsipareigojimų dėl tautinių mažumų. Organizatoriai mano, kad šių įsipareigojimų nesilaikymas būtų Europos Sąjungos sutarties 2 straipsnyje išvardytų vertybių pažeidimas, dėl kurio galėtų būti pradėta 7 straipsnyje numatyta pažeidimo nagrinėjimo procedūra.*

Nors pagarba mažumoms priklausančių asmenų teisėms yra įtvirtinta ES sutartyse ir Pagrindinių teisių chartijoje, o Komisija užtikrina, kad įgyvendinant ES teisę būtų gerbiamos pagrindinės teisės, ES neturi kompetencijos mažumų klausimais, ypač susijusiais su mažumų statuso pripažinimu, jų apsisprendimu ir autonomija arba regioninių ar mažumų kalbų vartojimo tvarka.

Šiais atvejais, kai ES kompetencija neapima šių klausimų, bendrieji įgaliojimai priimti sprendimus dėl mažumų priklauso valstybėms narėms. Taigi, kadangi pagal Pagrindinių teisių chartijos 51 straipsnio 1 dalį Chartijos nuostatos valstybėms narėms taikomos tik tais atvejais, kai jos įgyvendina ES teisę, už tai, kad pagrindinės teisės būtų gerbiamos pagal jų konstitucinę tvarką ar tarptautinius susitarimus, kuriuos jos yra sudariusios, atsako valstybės narės. Ypač svarbios yra Europos Tarybos Europos regioninių arba mažumų kalbų chartija ir Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencija, kurios tebėra atitinkamas tarptautinės teisės teisinis pagrindas toms valstybėms narėms, kurios pasirašė ir ratifikavo tuos susitarimus.

3.2. Pasiūlymai, kurie patenka į Komisijos užregistruotos EPI taikymo sritį

Kita vertus, Komisija mano, kad pasiūlymas išplėsti SESV 174 straipsnyje nurodytų nepalankiausias sąlygas turinčių regionų sąrašą, įtraukiant naujas kategorijas, pavyzdžiui, tautinius regionus, taip pat pasiūlymas užtikrinti vienodas galimybes gauti Sąjungos finansavimą ir užtikrinti, kad Sąjungos lėšos nebūtų naudojamos taip, kad būtų pakeista tautinių regionų etninė sudėtis, regioninė tapatybė ar kultūros paveldas, patenka į Komisijos užregistruotos EPI taikymo sritį.

- *Būtina išplėsti SESV 174 straipsnyje nurodytų nepalankiausias sąlygas turinčių regionų sąrašą, įtraukiant naujas kategorijas, pavyzdžiui, regionus, pasižyminčius aiškiomis nacionalinėmis, kalbinėmis ir kultūrinėmis ypatybėmis, t. y. tautinės ar etninės mažumos gyvenamus regionus.*

Teisingumo Teismas nusprendė, kad SESV 174 straipsnyje ES sanglaudos politikos tikslai nustatyti bendrais bruožais ir Europos Sąjungai suteikiama plati diskrecija dėl veiksmų, kurių ji gali imtis ekonominės, socialinės ir teritorinės sanglaudos srityje, atsižvelgiant į platų regionų, kuriems šie veiksmai, tikėtina, gali turėti įtakos, suvokimą⁴¹.

SESV 174 straipsnio trečioje pastraipoje nurodyta, kad „[š]iuo požiūriu ypatingas dėmesys skiriamas <...> didelių ir nuolatinių gamtinių arba demografinių trūkumų turinčioms vietovėms <...>“⁴². Teisingumo Teismas paaiškino, kad šis sąrašas yra orientacinis, o ne išsamus⁴³. Tačiau

⁴¹ 2019 m. kovo 7 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Balázs-Árpád Izsák ir Attila Dabis / Europos Komisija*, byla C-420/16 P, EU:C:2019:177, 68 punktas.

⁴² SESV 174 straipsnio trečia pastraipa: „Šiuo požiūriu ypatingas dėmesys skiriamas kaimo vietovėms, pramonės pereinamojo laikotarpio vietovėms bei didelių ir nuolatinių gamtinių arba demografinių trūkumų turinčioms vietovėms, pavyzdžiui, labai retai apgyvendintiems toliausiai į šiaurę esantiems regionams bei salų, pasienio ir kalnuotoms vietovėms.“

jis taip pat pritarė Bendrojo Teismo 2016 m. gegužės 10 d. sprendime *Izsák ir Dabis / Komisija*⁴⁴ pateiktai analizei, pagal kurią konkrečios etninės, kultūrinės, religinės ar kalbinės ypatybės negali būti sistemingai laikomos ekonominės plėtros trūkumais, palyginti su gretimais regionais⁴⁵. Taigi Teisingumo Teismas nusprendė, kad, atmesdamas galimybę, kad tautinių mažumų gyvenamas regionas gali, atsižvelgiant į jo etnines, kultūrinės, religines ar kalbines savybes, sistemingai būti laikomas „didelių ir nuolatinių gamtinių arba demografinių trūkumų turinči[a] vietov[e]“, kaip tai suprantama pagal SESV 174 straipsnio trečią pastraipą, Bendrasis Teismas teisingai išaiškino šioje nuostatoje esančią sąvoką „vietov[ės]“⁴⁶.

Bet kuriuo atveju ES netrukdoma priimti priemonių pagal SESV 177 ir 178 straipsnius, siekiant atsižvelgti į pagarbą asmenims, priklausantiems tautinėms ir kalbinėms mažumoms, jeigu ji veikia pagal tomis nuostatomis jai suteiktus įgaliojimus. Iš tiesų Bendrasis Teismas patvirtino, jog tai, kad tarp tų straipsnių konkrečių tikslų nėra aiškiai minima pagarba asmenims, priklausantiems tautinėms ir kalbinėms mažumoms, netrukdo Europos Sąjungai pagal šių nuostatų pagrindą turimą kompetenciją priimti priemones, kuriomis atsižvelgiama į tokį tikslą⁴⁷.

Tačiau Komisija nemano, kad būtų tikslinga imtis tolesnių teisėkūros veiksmų siekiant šio tikslo dėl toliau nurodytų priežasčių.

- Sanglaudos politika įgyvendinama pagal pasidalijamojo valdymo principą ir veikia laikantis valstybių narių institucinės sistemos (ES sutarties 4 straipsnio 2 dalis). Pagal Reglamento (ES) 2021/1060 7 straipsnio 1 dalį, valstybės narės turėtų parengti ir įgyvendinti programas tinkamu teritoriniu lygmeniu, vadovaudamosi savo institucine, teisine ir finansine sistema. Vietos poreikiais grindžiamu požiūriu, kuriuo vadovaujamosi įgyvendinant sanglaudos politiką, valstybėms narėms suteikiama lankstumo skirti finansavimą regionams pagal nustatytus poreikius, siekiant mažinti socialinius ir ekonominius bei teritorinius skirtumus, nes jos gerai žino atitinkamų regionų specifiką.

Šiomis aplinkybėmis sanglaudos politika siūloma daug galimybių finansuoti veiksmus, kuriais remiamos pažeidžiamos grupės, įskaitant mažumas, kultūra ir kultūros paveldas. Tai apima su infrastruktūra, įranga ir žmoniškumu kapitalu susijusias intervencines priemones, kuriomis skatinamos vienodos galimybės naudotis kokybiškomis ir įtraukiomis paslaugomis, prisidedama prie kultūros ir istorinio paveldo atkūrimo, išsaugojimo ir vertės didinimo bei skatinamas šio sektoriaus vaidmuo ekonominės plėtros, socialinės įtraukties ir Europos

⁴³ 2019 m. kovo 7 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Balázs-Árpád Izsák ir Attila Dabis / Europos Komisija*, byla C-420/16 P, EU:C:2019:177, 69 punktas.

⁴⁴ 2016 m. gegužės 10 d. Bendrojo Teismo sprendimas *Izsák ir Dabis / Komisija*, byla T-529/13, EU:T:2016:282, 87 ir 89 punktai.

⁴⁵ 2019 m. kovo 7 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Balázs-Árpád Izsák ir Attila Dabis / Europos Komisija*, byla C-420/16 P, EU:C:2019:177, 70 punktas.

⁴⁶ 2019 m. kovo 7 d. Teisingumo Teismo sprendimas *Balázs-Árpád Izsák ir Attila Dabis / Europos Komisija*, byla C-420/16 P, EU:C:2019:177, 71 punktas: „Iš to išplaukia, kad skundžiamo sprendimo 85–89 punktuose atmesdamas galimybę, kad tautinių mažumų gyvenamas regionas gali, atsižvelgiant į jo etnines, kultūrinės, religines ar kalbines savybes, sistemingai būti laikomas „didelių ir nuolatinių gamtinių arba demografinių trūkumų turinči[a] vietov[e]“, kaip tai suprantama pagal SESV 174 straipsnio trečią pastraipą, Bendrasis Teismas teisingai išaiškino šioje nuostatoje esančią sąvoką „vietov[ės]“, todėl šiuo klausimu nepadarė teisės klaidos.“

⁴⁷ 2019 m. rugsėjo 24 d. Bendrojo Teismo sprendimas *Rumunija / Komisija*, byla T-391/17, EU:T:2019:672, 64 punktas.

regionų įvairovės apsaugos srityse. Sanglaudos politikos struktūra ir teisinė sistema leidžia valstybėms narėms pasinaudoti šiomis galimybėmis ir remti tokias tikslines investicijas, taip pat kaip integruotų teritorinės plėtros strategijų dalį arba bendradarbiaujant tarpvalstybiniu mastu. Valstybės narės yra geriausiai pasirengusios priimti programavimo sprendimus, atspindinčius vietos realijas. Tai leidžia joms veiksmingai panaudoti sanglaudos politikos finansavimą, atsižvelgiant į nacionalinius ir regioninius prioritetus, ir prisidėti prie ilgalaikių strateginių planų įgyvendinimo. Tokiu būdu laikomasi subsidiarumo principo (ES sutarties 5 straipsnis).

- Komisija neturi jokių įrodymų, kuriais būtų patvirtintas teiginys, kad regionų konkrečios etninės, nacionalinės, kultūrinės, religinės ar kalbinės ypatybės daro poveikį jų ekonominei ar socialinei plėtrai, palyginti su gretimais regionais. Paprastai ekonomikos augimas priklauso nuo daugelio struktūrinių veiksnių ir vykdomos politikos, todėl neįmanoma daryti tokių apibendrinimų. Tokie veiksniai kaip gamtos ištekliai, rinkos prieinamumas ar artumas novatorių atžvilgiu paprastai laikomi pagrindiniais veiksniais, lemiančiais skirtingus regionų augimo tempus.
- *Būtina užtikrinti, kad Sąjungos fondų lėšos nebūtų naudojamos taip, kad būtų pakeista tautinių regionų etninė sudėtis, regioninė tapatybė ar kultūros paveldas. Tai reiškia, be kita ko, užkirsti kelią Sąjungos fondų lėšų naudojimui užimtumo politikai remti, taip skatinant skirtingos kultūrinės ar kalbinės kilmės darbo jėgos ilgalaikį gyvenimą šalyje;*

2021–2027 m. programavimo laikotarpiu sanglaudos politikos lėšomis jau gali būti prisidedama prie regionų kalbinių ir kultūrinių ypatybių išsaugojimo, siekiant regionų ir nacionalinės ekonominės plėtros⁴⁸. Vis dėlto laisvo judėjimo teisė tebėra Europos Sąjungos kertinis akmuo. Kaip įtvirtinta SESV 21 straipsnio 1 dalyje⁴⁹ ir Pagrindinių teisių chartijos 45 straipsnyje⁵⁰, kiekvienas ES pilietis turi teisę laisvai judėti ir gyventi valstybių narių teritorijoje. Bet koks bandymas trukdyti skirtingos kultūrinės ar kalbinės kilmės darbuotojams apsigyventi šalyje pažeistų šią teisę ir pakenktų nediskriminavimo principui. ESF+ lėšomis remiama darbuotojų, kurie nusprendžia pasinaudoti savo teise laisvai judėti, integracija, neatsižvelgiant į jų kilmę, kalbą ar kultūrą.

Teritorinis bendradarbiavimas yra labai svarbus siekiant pašalinti kliūtis tarpvalstybiniam judumui ir plėtoti tarpvalstybines viešąsias paslaugas, kartu propaguojant esamą kalbą ir kultūrų įvairovę kaip teigiamą išteklių, kuriuo galima paskatinti labiau integruotus, įtraukesnius ir novatoriškesnius regioninės plėtros ir teritorinės sanglaudos metodus. Tarpvalstybinių integruotų

⁴⁸ Pagal Reglamentą (ES) 2021/1058, investicijos, kuriomis remiama kūrybos ir kultūros pramonė, kultūros paslaugos ir kultūros paveldo vietovės, galėtų būti finansuojamos pagal bet kurį politikos tikslą, jei jomis prisidedama prie konkrečių tikslų ir jei jos patenka į ERPF paramos aprėptį.

⁴⁹ SESV 21 straipsnio 1 dalis: „Kiekvienas Sąjungos pilietis turi teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje laikydamasis Sutartyse ir joms įgyvendinti priimtose nuostatose nustatytų apribojimų bei sąlygų.“

⁵⁰ Pagrindinių teisių chartijos 45 straipsnis: „1. Kiekvienas Sąjungos pilietis turi teisę laisvai judėti ir apsigyventi valstybių narių teritorijoje.

2. Pagal Sutartis judėjimo ir apsigyvenimo laisvė gali būti suteikta trečiųjų šalių piliečiams, teisėtai gyvenantiems valstybės narės teritorijoje.“

teritorinių strategijų plėtojimas ir specialių programų, skirtų nedidelės apimties ir žmonių tarpusavio ryšiais grindžiamo bendradarbiavimo projektams, skatinimas atskleidė jų pridėtinę vertę pritraukiant naujos rūšies paramos gavėjus, skatinant pilietinės visuomenės dalyvavimą ir atsižvelgiant į teritorinius savitumus ir ypatybes. Tokios strategijos turėtų būti išsaugotos ir toliau stiprinamos ateityje.

Pabrėždama įvairovės vertę ir užtikrindama integraciją, ES gali apsaugoti regionų tapatybę, netrukdydama ekonominei plėtrai visoje savo teritorijoje.

Be to, dabartinėje sanglaudos politikos teisinėje sistemoje jau numatytos apsaugos priemonės, skirtos užkirsti kelią diskriminacijai panaudojant sanglaudos politikos lėšas (pavyzdžiui, horizontalieji principai, atrankos kriterijai ir procedūros, skundų nagrinėjimo tvarka, atitinkamų partnerių įtraukimas, reikiamos sąlygos).

Tinkamų veiksmų atrankos kriterijų ir procedūrų nustatymas yra vienas iš pagrindinių programų valdymo ir kontrolės sistemų reikalavimų. Komisija tai tikrina atlikdama auditą. Jeigu šis pagrindinis reikalavimas nėra veiksmingai įgyvendinamas, tai gali būti laikoma rimtu valdymo ir kontrolės sistemos trūkumu, kuris, jeigu valstybės narės nesiims tinkamų taisomųjų priemonių, gali lemti mokėjimų pertraukimą ar sustabdymą, taip pat finansines pataisas.

Pagal sanglaudos politikos teisinę sistemą valstybės narės taip pat privalo nustatyti tvarką, kuria būtų užtikrintas veiksmingas su fondais susijusių skundų nagrinėjimas.

Be to, pagal nuostatas dėl reikiamų sąlygų jos privalo įgyvendinti veiksmingus mechanizmus, kuriais būtų užtikrintas Pagrindinių teisių chartijos laikymasis. Šie mechanizmai turėtų apimti priemones, kuriomis užtikrinama, kad fondų remiamos programos ir jų įgyvendinimas atitiktų atitinkamas Chartijos nuostatas, taip pat tvarką, pagal kurią stebėsenos komitetams pranešama apie Chartijos pažeidimus, įskaitant su Chartija susijusius skundus.

Be to, partnerystės įtraukimas, ypač atitinkamų partnerių įtraukimas į atrankos kriterijus tvirtinančių stebėsenos komitetų veiklą, suteikia papildomą apsaugą nuo diskriminacinės praktikos. Atitinkami partneriai, be kita ko, gali būti lygybės įstaigos. Šios įstaigos yra viešos organizacijos, kurios padeda diskriminacijos aukoms, stebi su diskriminacija susijusias problemas ir praneša apie jas, taip pat padeda didinti informuotumą apie teises ir lygybės vertę visuomenėje.

4. IŠVADA

Komisija atidžiai išnagrinėjo EPI iškeltas problemas ir pateiktus pasiūlymus ir pripažįsta iškeltų klausimų svarbą. Tačiau pagal ES sutartis Komisijos atsakymas negali viršyti jos kompetencijos ribų. Todėl Komisija EPI užregistravo kvalifikuotai, nes kai kurie pasiūlymai buvo atmesti, mat jie nepatenka į Komisijos įgaliojimų pagal ES sutartis sritį.

Dėl pasiūlymų, kurie nepatenka į Komisijos užregistruotos EPI taikymo sritį, Komisija pažymi, kad ES neturi kompetencijos imtis teisinių veiksmų dėl pasiūlymo apibrėžti „tautinius regionus“, nustatyti ar išvardyti tokius regionus, atsižvelgti į kalbines, etnines ir kultūrines sienas sudarant NUTS arba užtikrinti, kad valstybės narės laikytųsi savo tarptautinių įsipareigojimų dėl tautinių mažumų. Todėl Komisija savo atsakyme į šiuos pasiūlymus neatsižvelgia.

Dėl pasiūlymo išplėsti SESV 174 straipsnyje nurodytų nepalankiausias sąlygas turinčių regionų sąrašą, įtraukiant naujas kategorijas, Komisija nemano, kad yra pakankamai įrodymų, kuriais būtų galima pagrįsti teiginį, kad regionai, kurių nacionalinės, etninės, kultūrinės, religinės ar kalbinės ypatybės skiriasi nuo gretimų regionų, sistemingai atsiduria nepalankioje padėtyje.

Be to, Komisija pažymi, kad sanglaudos politika įgyvendinama pagal pasidalijamojo valdymo principą. Šiomis aplinkybėmis sanglaudos politika turi būti vykdoma pagal kiekvienos valstybės narės institucinę sistemą. Nors vietos poreikiais grindžiamas požiūris suteikia valstybėms narėms lankstumo skirti finansavimą teritorijoms pagal nustatytus poreikius, siekiant mažinti socialinius ir ekonominius bei teritorinius skirtumus, sprendimas dėl šių lėšų paskirstymo jų teritorijoje tebėra valstybių narių prerogatyva ir nepriklauso ES kompetencijai.

Komisija pabrėžia, kad šiuo metu sanglaudos politikai taikomoje teisės aktų sistemoje yra numatytos apsaugos priemonės, kurių nebuvo, kai 2013 m. birželio 18 d. buvo pateiktas prašymas užregistruoti EPI, siekiant užtikrinti Pagrindinių teisių chartijos laikymąsi ir užkirsti kelią diskriminacinei praktikai. Galiojančiose taisyklėse taip pat numatytos priemonės, kuriomis valstybės narės gali remti mažumas ir marginalizuotas grupes.

Atsižvelgdama į tai, Komisija, nors ir labai rimtai vertina nediskriminavimą, nemano, kad naujas teisės aktas yra būtinas ar tinkamas.

Komisija ir toliau bus budri ir proaktyvi, siekdama užtikrinti nediskriminacinę galimybę gauti Sąjungos finansavimą pagal sanglaudos politiką. Ji yra pasirengusi naudoti visas turimas priemones, kad užtikrintų vienodą požiūrį įgyvendinant sanglaudos politiką einamuoju programavimo laikotarpiu.

Dėl kitos daugiametės finansinės programos Komisija pasiūlė sustiprinti ir modernizuoti sanglaudos ir augimo politiką, bendradarbiaujant su nacionalinėmis, regioninėmis ir vietos valdžios institucijomis ir užtikrinant, kad būtų įdiegtos tinkamos priemonės, kuriomis būtų užkirstas kelias bet kokios formos diskriminacijai. Komisijos pasiūlytais nacionalinės ir regioninės partnerystės planais⁵¹ bus sustiprintas iš ES biudžeto teikiamas finansinės paramos ir

⁵¹ Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo 2028–2034 m. laikotarpiui įsteigiamas Europos klestėjimo ir saugumo fondas ekonominės, teritorinės ir socialinės sanglaudos, žemės ūkio ir kaimo

teisinės valstybės principo bei Pagrindinių teisių chartijos laikymosi ryšys, įskaitant bet kokios diskriminacijos dėl priklausymo tautinėms mažumoms prevenciją. Visų pirma, remiantis Komisijos pasiūlymu, valstybės narės turi įdiegti ir išlaikyti veiksmingus mechanizmus, kad būtų užtikrinta atitiktis atitinkamoms Pagrindinių teisių chartijos nuostatomis visą fondo paramos įgyvendinimo laikotarpį, taip pat užtikrintas teisinės valstybės principų laikymasis. Jeigu valstybė narė neįvykdo arba nebevykdo šių sąlygų, Komisija neatlieka atitinkamų mokėjimų. Galiausiai valstybės narės turės įvykdyti pagrindinius valdymo ir kontrolės sistemų reikalavimus, visų pirma užtikrinti „tinkamus skaidrius ir nediskriminacinius kriterijus ir procedūras, taikomus atrenkant veiksmus, siekiant kuo labiau padidinti Sąjungos finansavimo indėlį į plano tikslų įgyvendinimą ir laikantis patikimo finansų valdymo, skaidrumo ir nediskriminavimo principų, atsižvelgiant į Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją“. Taip bus užtikrintas visapusiškas Pagrindinių teisių chartijos 21 straipsnio laikymasis, įskaitant diskriminacijos dėl priklausymo tautinėms mažumoms prevenciją.

plėtos bei žuvininkystės ir jūrų reikalams ir iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) 2023/955 ir Reglamentas (ES, Euratomas) 2024/2509, COM(2025) 565 *final*, 2025 7 16.